

Rapporten All-Archeo bv 2684

Archeologienota

Herentals – Hofkwartier 25

Natasja Reyns

Bornem
2026

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bv

Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns

All-Archeo bv
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2026/12.807/137

© All-Archeo bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	13
2.4	Assessmentrapport	13
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	13
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	20
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	28
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	31
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	31
3	Samenvatting	33
4	Bibliografie	34
4.1	Publicaties	34
4.2	Websites	34
5	Bijlagen	35
5.1	Archeologische periodes	35

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Herentals. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2026E215

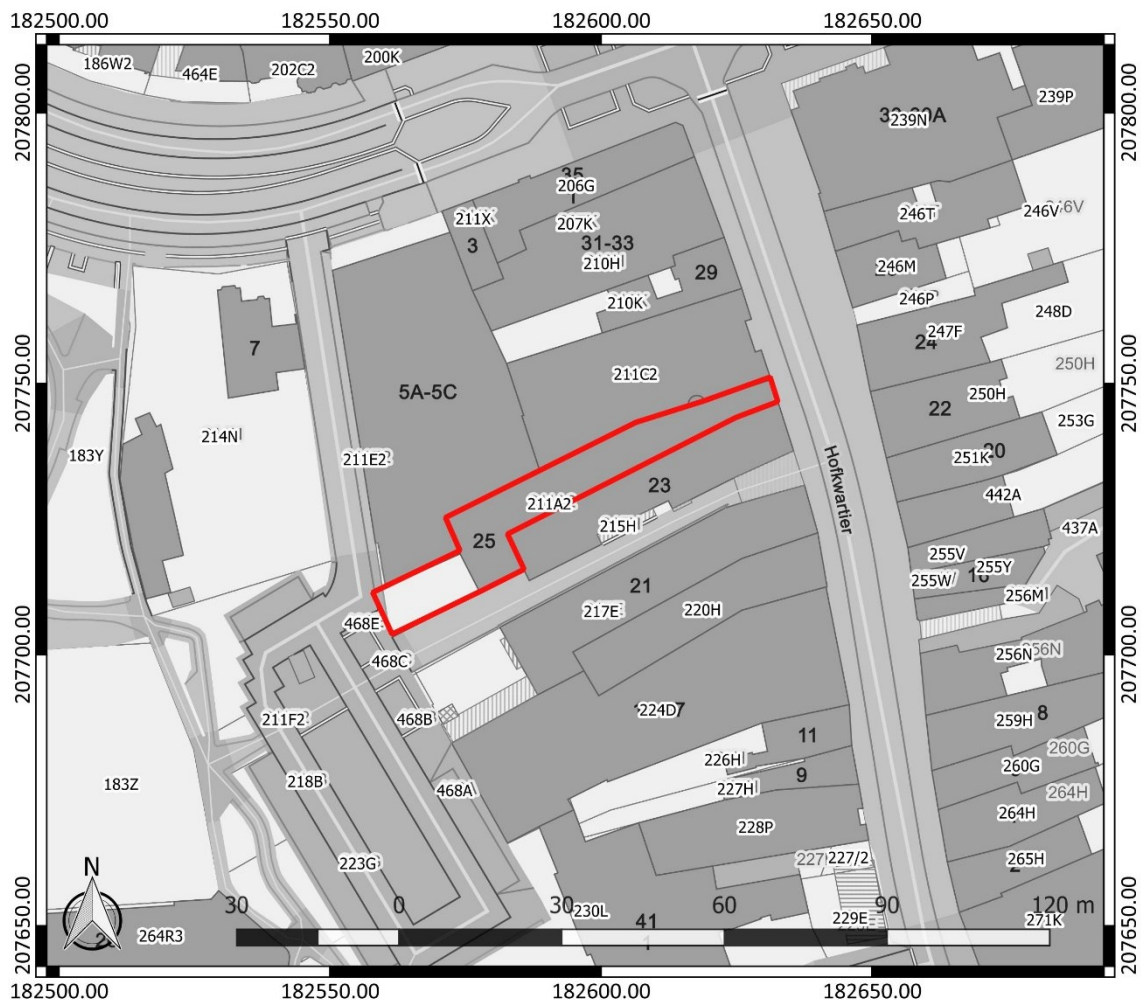
Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): provincie Antwerpen, Herentals, Hofkwartier, Belgiëlaan

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 182557.88, 207703.86
- 182632.62, 207751.23

Kadastraal plan:

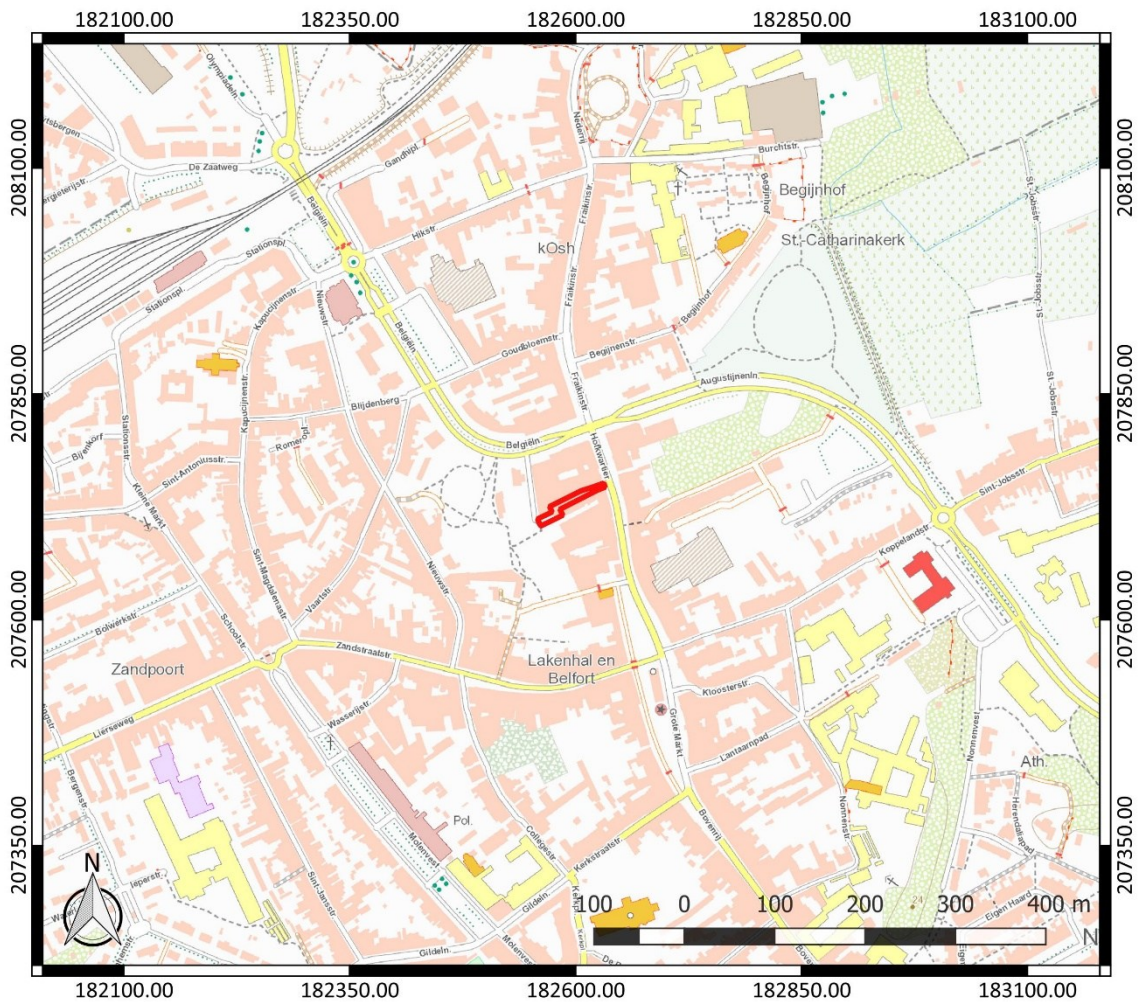

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Herentals, Afdeling 1, sectie F, nummers 211A2

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 669 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 22/05/2026 – 04/06/2026

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, historische bebouwing, stadskern

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

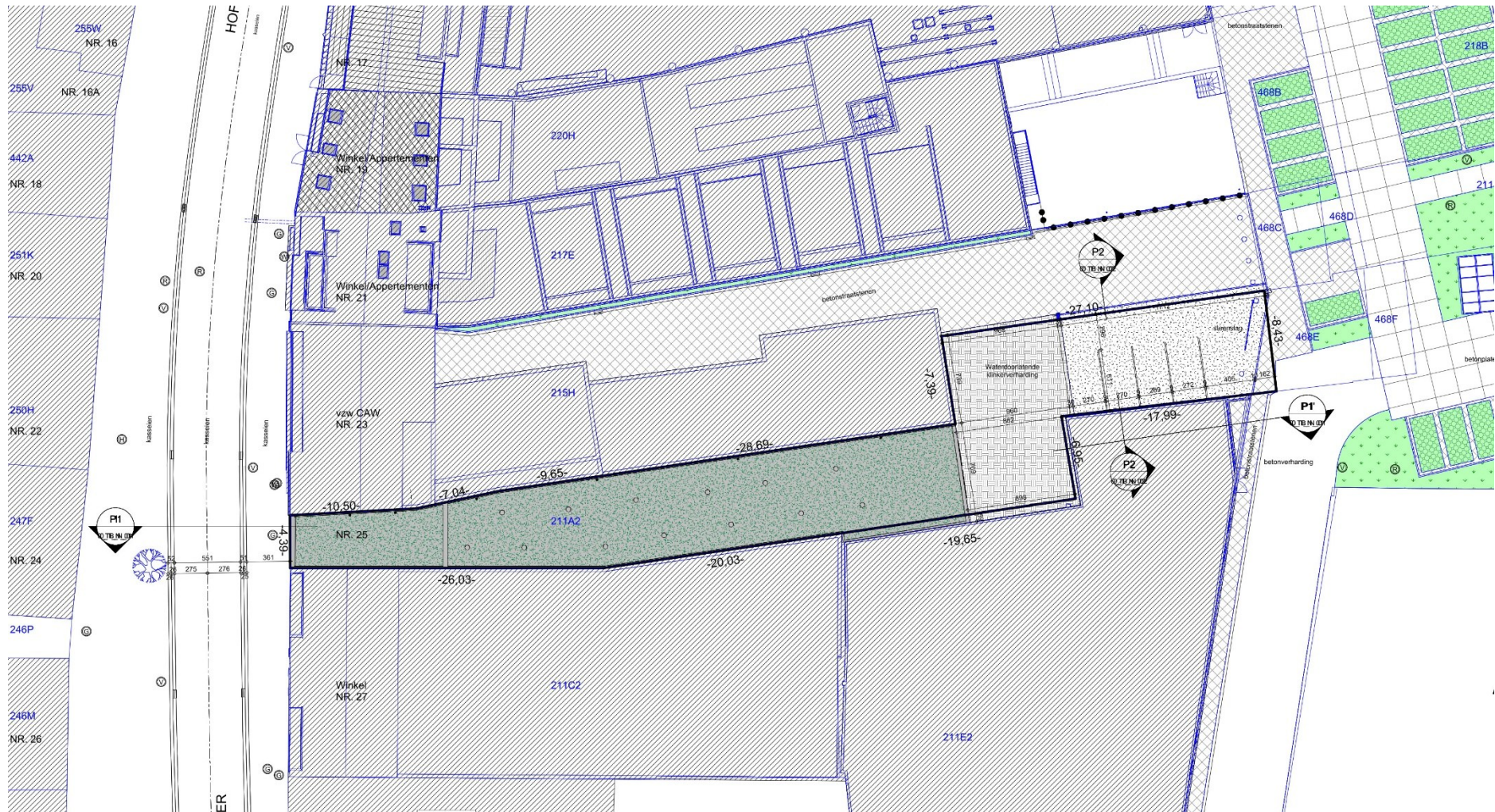
Op het terrein wordt de bestaande bebouwing gesloopt. Die is – voor zover bekend – niet onderkelderde.

Na de sloop wordt op het terrein een nieuwbouw winkel opgetrokken. Die kent een oppervlakte van ca. 378,33 m² en wordt niet onderkelderde. Het nieuwe gebouw wordt uitgevoerd op een vloerplaat op volle grond met een verstoringsdiepte tot ca. 40 cm.

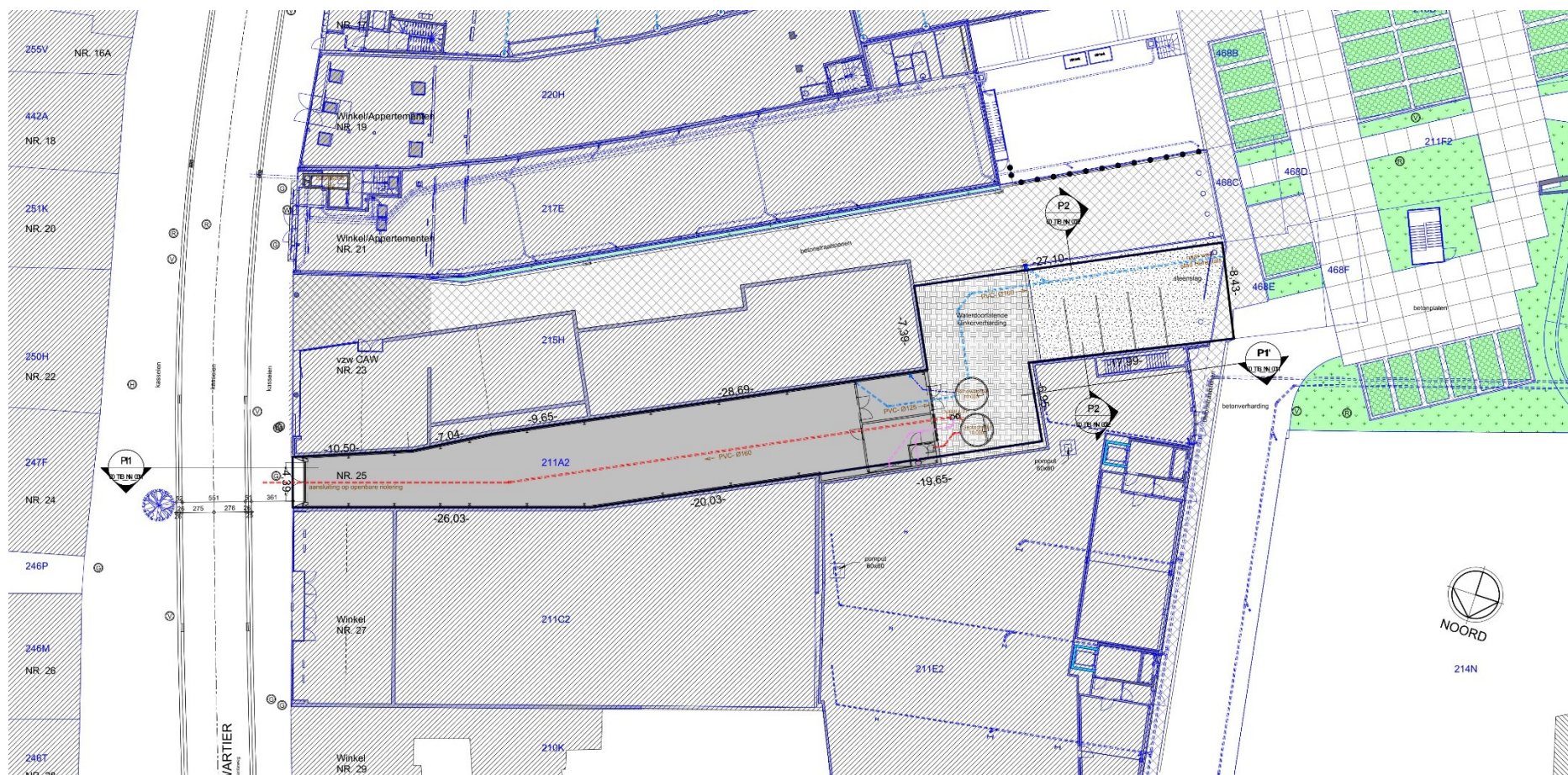
De nieuwe bebouwing wordt verder vermoedelijk gefundeerd op funderingszolen met een verstoringsdiepte tot maximaal ca. 1,20 m. De precieze funderingswijze en -diepte ligt op dit moment nog niet vast. Ze is afhankelijk van de resultaten van het uit te voeren sonderingsonderzoek.

Het nieuwe gebouw wordt voorzien van nutspuiten. De aanleg van nutspuiten kent een verstoringsdiepte die oploopt tot maximaal ca. 2,80 m. Achter de nieuwe bebouwing wordt een verharding in waterdoorlatende klinkers aangelegd in een zone van ca. 141,54 m². Daarachter wordt in een zone van ca. 132,60 m² een steenslagverharding aangelegd, waarin parkeerplaatsen voorzien worden. Tot slot worden in een zone van ca. 7,38 m² betonstraatstenen aangelegd. De aanleg van verhardingen kent een verstoringsdiepte die oploopt tot maximaal ca. 65 cm.

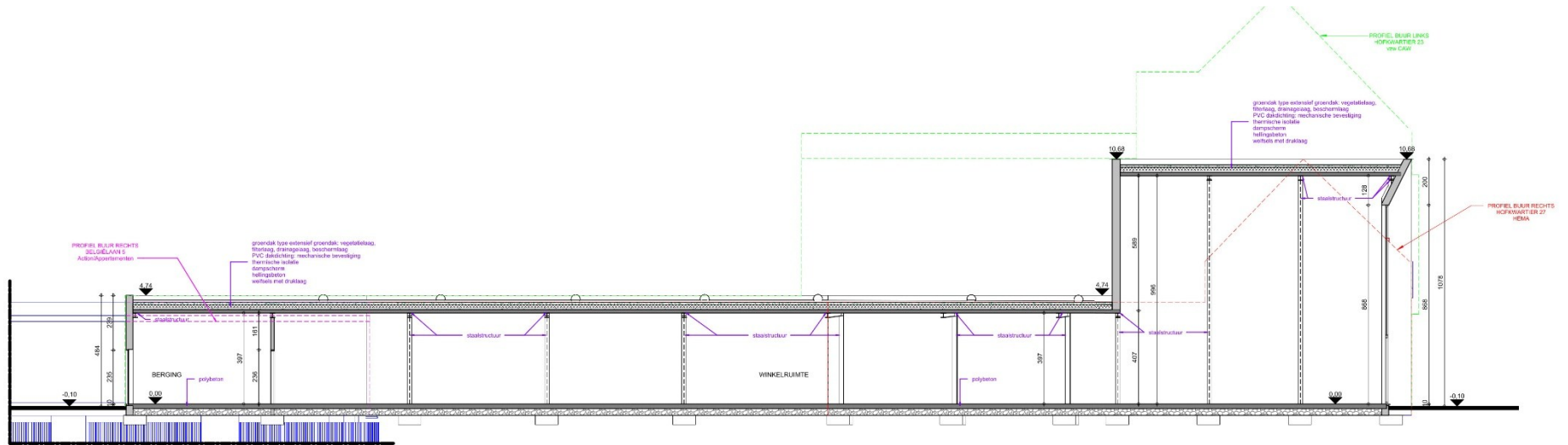
Figuur 3: Inplantingsplan bestaande toestand

Figuur 4: Inplantingsplan ontworpen toestand

Figuur 5: Rioleringsplan ontworpen toestand

Figuur 7: Snede ontworpen toestand

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het plan van Jacob van Deventer (1550-1565), de kaart van Pierre Le Poivre (1593), het plan van Lepoine (omstreeks 1600), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het plan van landmeter Heylen (1786), het primitief kadasterplan (1830-1834) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden zeven momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot landschapshistoriek, gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

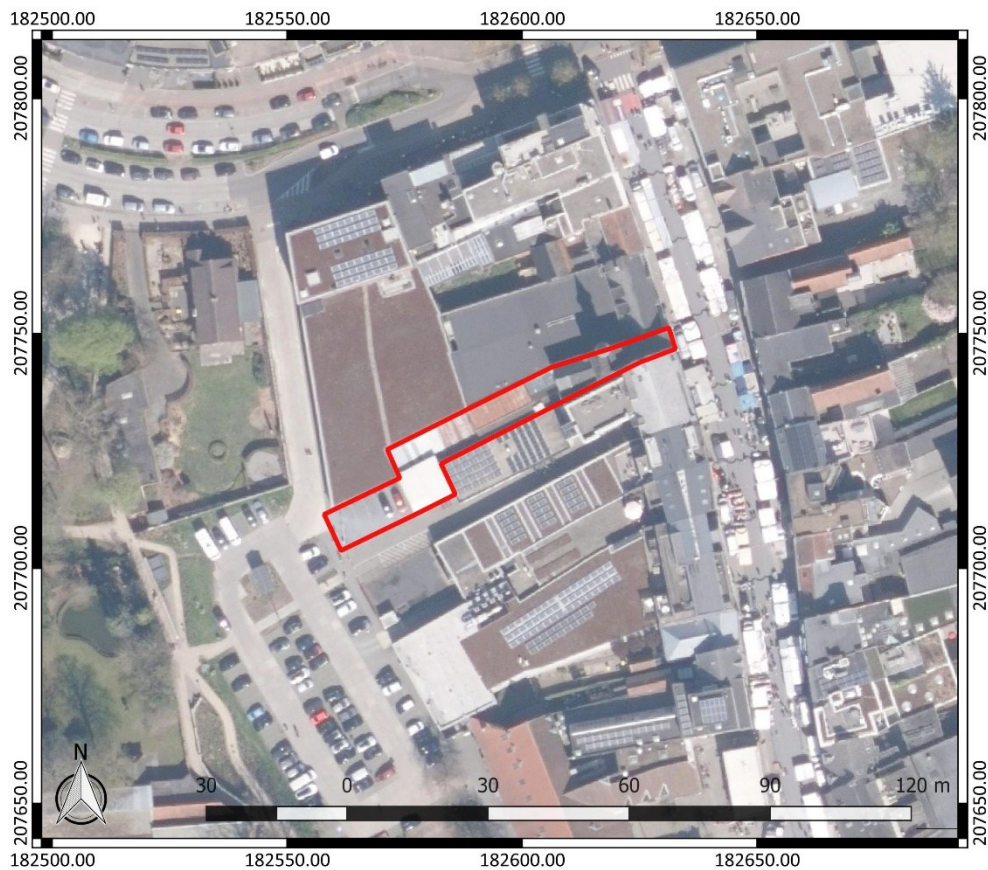
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen ten westen van Hofkwartier en ten zuiden van de Belgiëlaan (Figuur 8). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied stromen de Maasloop, de Hellekensloop en de Kleine Nete (Figuur 10). Ten noordwesten vermelden we ook nog de Wuytsbergenloop en de Vuilvoortloop-Loopke.

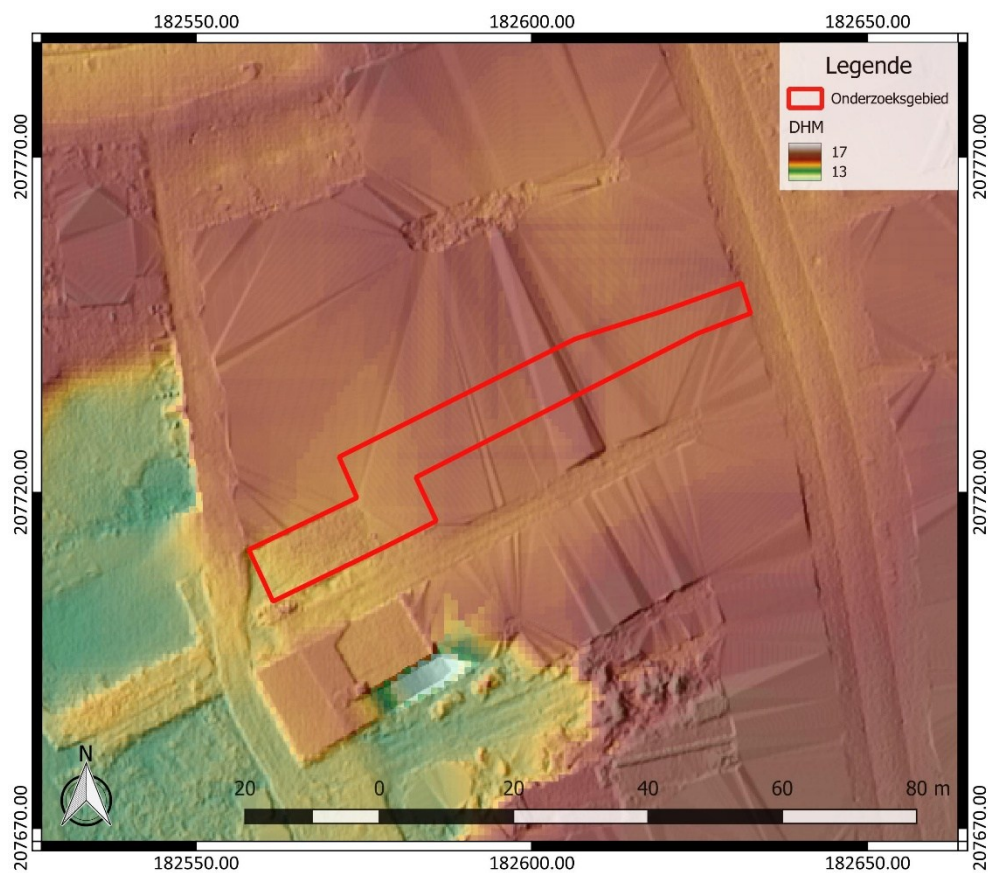
Geomorfologisch behoort de omgeving van het onderzoeksgebied tot de depressie van de *Schijns-Nete*. Dit is een laaggelegen gebied, waar de topografie zich beneden de 20 m situeert. Het meest laaggelegen deel van de depressie bevindt zich in de omgeving van Lier. Hier ligt de hoogte slechts enkele meters boven het huidige zeeniveau. De lage vlakte wordt doorbroken door twee duidelijke en relatief smalle, zuidwest-noordoost gerichte reliëfeenheden: de ruggen van Lichtaart en van Geel.

De meest uitgesproken rug, die van Lichtaart, sterkt zich uit van het gebied ten noorden van Herentals over Lichtaart tot Kasterlee en is voor een groot deel opgebouwd uit Pliocene sedimenten. Op de rug loopt de hoogte op tot 33 m. De rug van Geel situeert zich zuidelijker en strekt zich uit ten zuiden van Olen, in de richting van Geel. Deze rug is opgebouwd uit de Miocene Formatie van Diest.³

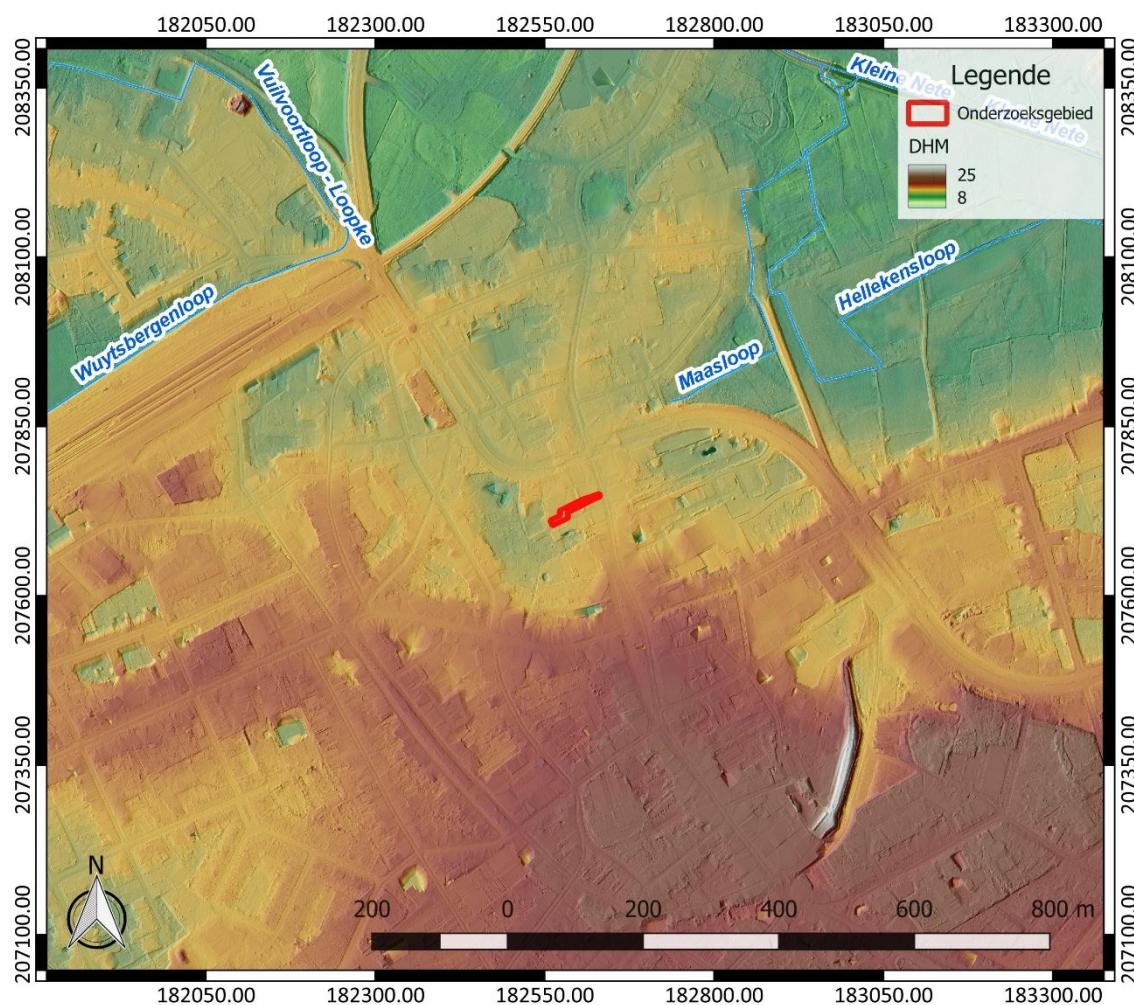
³ Goolaerts/Beerten 2006, 2

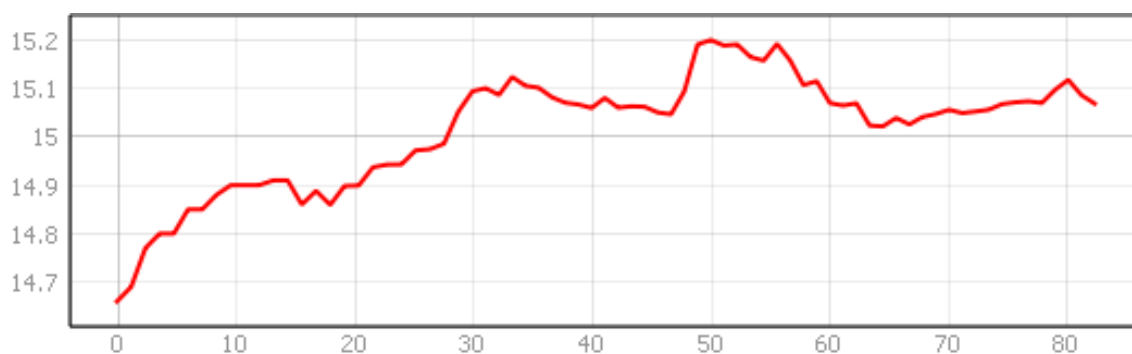
Figuur 8: Luchtfoto van 2025 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Multidirectional hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Hoogteverloop van zuidwest naar noordoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Herentals bevindt zich op het uiteinde van een oost-west georiënteerde dekzandrug, die grenst aan de Netevallei. Het zuidelijke deel van de stad is hoger gelegen dan het noordelijke deel. In het noorden helt het reliëf af naar het alluviale gebied van de Kleine Nete en de gedempte Molennete, een aftakking van de Kleine Nete.⁴ Het terrein zelf helt licht af naar het westen toe. Het kent een hoogte van 14,6 tot 15,2 m TAW (Figuur 11).

⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Historische stadskern van Herentals [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033> (geraadpleegd op 23 mei 2026).

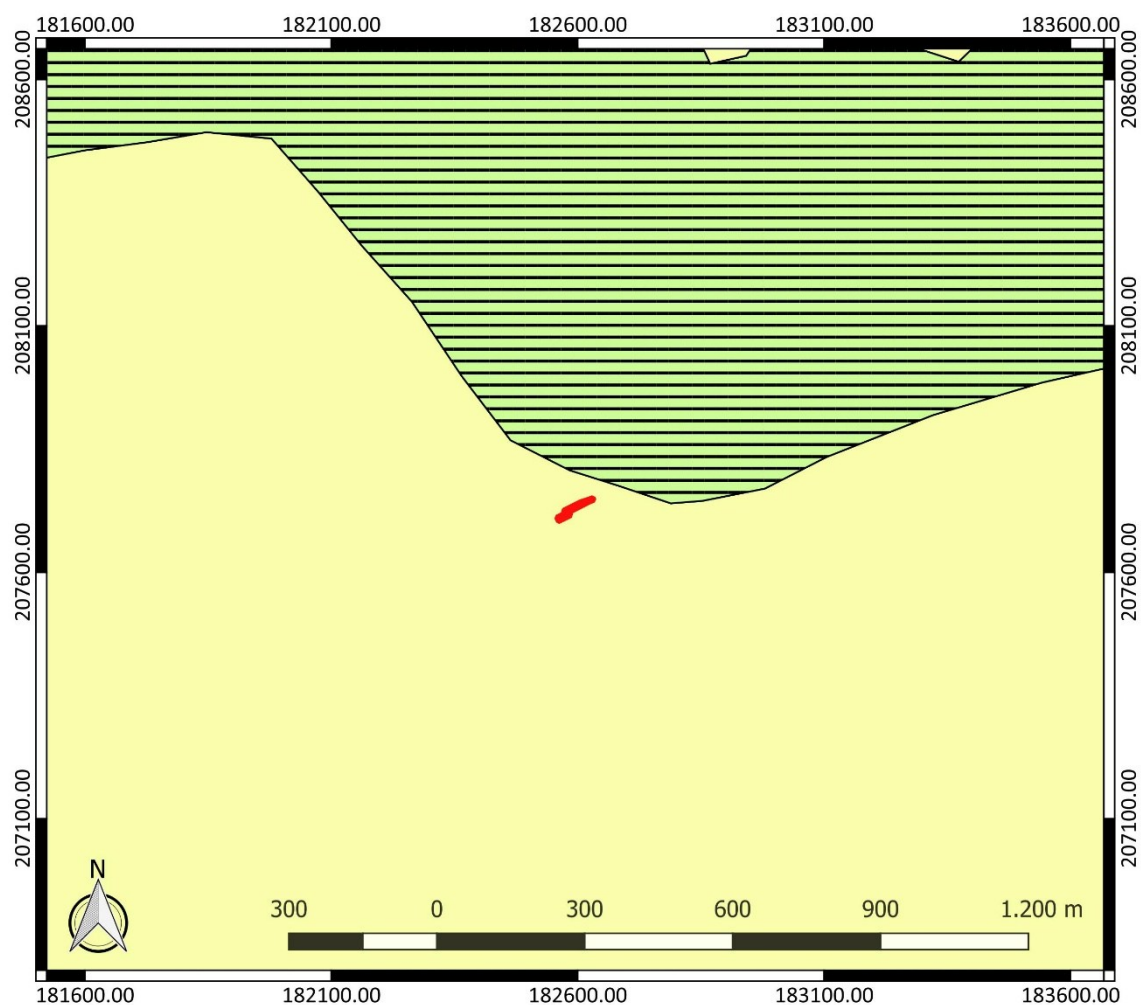
Figuur 12: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 12) bestaat uit de Formatie van Diest. Dit wordt gekenmerkt door groen tot bruin zand, dat heterogeen is, dat meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken en kleirijke horizonten bevat, dat een schuine gelaagdheid kent, dat glauconietrijk is en dat micarrijke horizonten bevat.⁵

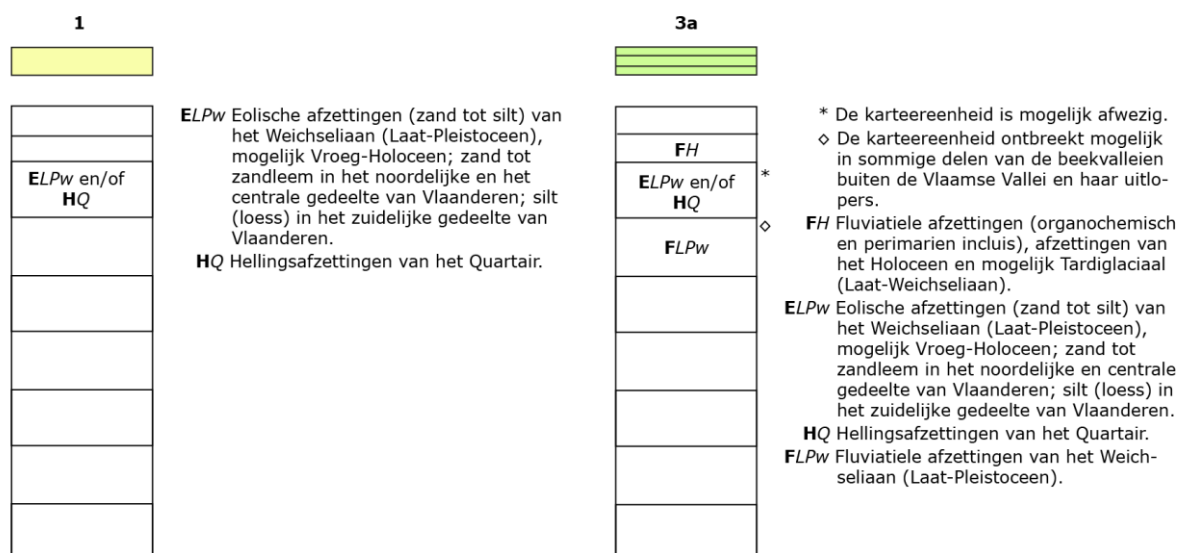
De quartairgeologische kaart (Figuur 13) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁶

⁵ www.geopunt.be/kaart

⁶ www.geopunt.be/kaart

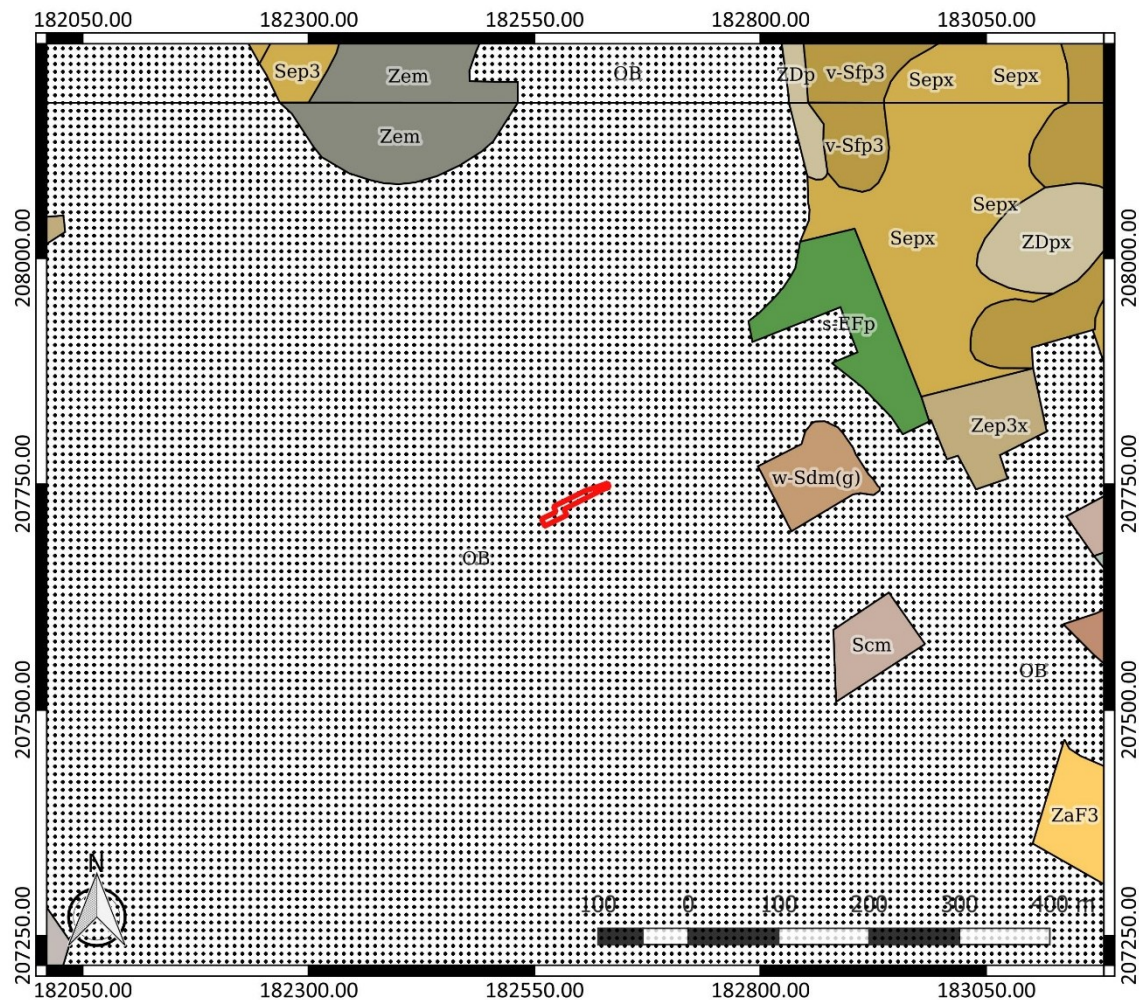
Figuur 13: Quartaairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Legende bij de quartaairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 15) situeert het onderzoeksgebied en zijn omgeving grotendeels in een bebouwde zone (OB). Verder geeft ze aan dat in de omgeving ook sprake is van onder meer een matig natte lemig zandbodem met dikke antropogene humus A horizont met grijsachtige kleur en

met klei-zand op geringe of matige diepte (w-Sdm(g)), een matig droge lemig zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Scm) en een sterk tot zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel en met zand op geringe of matige diepte (s-EFp). Het geeft aan dat in de omgeving van het onderzoeksgebied sprake is van een matig natte naar een matig droge bodem.

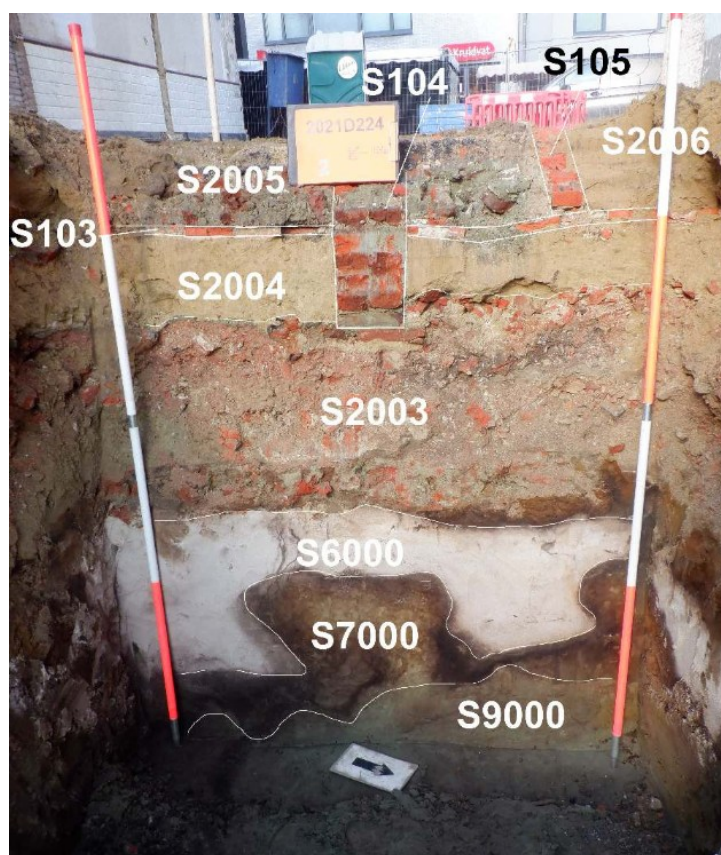

Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

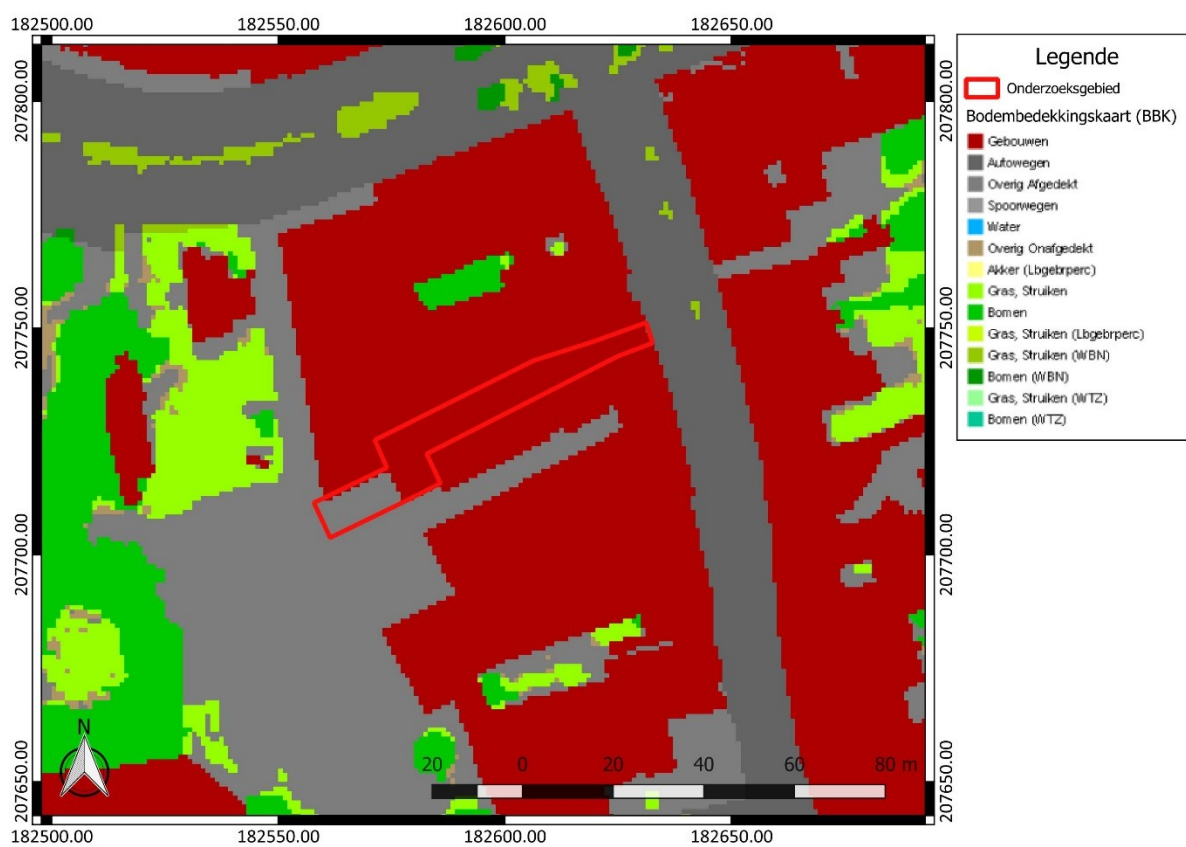
Eerder onderzoek dat ten zuidoosten van het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden (zie hoofdstuk 2.4.3), toont aan dat plaatselijk nog resten van een podzolbodem kunnen voorkomen. Het geeft echter ook aan dat antropogene bodemingrepen die gerelateerd zijn aan de ligging van het terrein in de historische stadskern van Herentals en die gekenmerkt wordt door een lange geschiedenis van bebouwing ook een duidelijke impact gehad heeft op het aanwezige bodemarchief.⁷

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikkaart uitsluitend gebouwen en verhardingen te bemerken (Figuur 17). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

⁷ Deville/Houbrechts 2021, 47-48

Figuur 16: Bodemprofiel dat net ten zuiden van het onderzoeksgebied geregistreerd werd (Deville/Houbrechts 2021, 48, fig. 8.3.1)

Figuur 17: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De stad Herentals zou in oorsprong ontstaan zijn vanuit een vroegmiddeleeuws villadomein. Dit “villam de Hernehals” was in het bezit van het kapittel van de reguliere kanunnikessen van Bergen. Vanuit dit domein ontwikkelde zich de Sint-Waldetrudiskerk en de parochie van Sint-Waldetrudis. De oudste vermelding van Herentals komt voor in een pauselijke bul en dateert uit 1147-1150. Vermoedelijk vormde Herentals toen een nederzettingkern, ten noorden van de Neteloop. Er waren oorspronkelijk twee kernen. Enerzijds een kern die in kerkelijk bezit was en op een ouder domein ten zuiden gelegen was en anderzijds een nieuwe kern ten noorden, die een economische functie had. Vanuit deze kernen ontwikkelde de latere stad zich tot een langgerekte peervorm.

Hendrik I, hertog van Brabant, stichtte de stad in 1209 op het goed van de reguliere kanunnikessen van Bergen, na belangenconflicten tussen de twee gemeenschappen. Herentals kende een gunstige ligging op twee belangrijke handelslijnen, de landweg Brugge-Antwerpen-Maastricht-Keulen en de waterweg van de Kleine Nete. Daardoor verwierf de stad een belangrijke strategische positie binnen het hertogdom Brabant. De nieuwe stad kreeg vooral vorm in het noorden, waar onder meer het Elisabethgasthuis werd opgericht (voor 1253) en het oude begijnhof (voor 1266) gevestigd werd.

Met de oprichting van de stad in 1209 ging het recht tot stadsomwalling gepaard. Het ontstaan van de oudste stadsomwalling is echter onzeker. Een walgracht maakte deel uit van deze omwalling. Ook waren er dammen en sluizen aangebracht om de waterhuishouding binnen de stad te regelen. In 1303 reikte Jan II een stadskeure uit, waarmee de administratie, wetgeving en rechtspraak geregeld werd. Voor het einde van de 13de eeuw verwierf Herentals een belangrijke economische rol in het hertogdom Brabant, dankzij de bloeiende, plaatselijke lakennijverheid. Ook op politiek vlak was de stad van belang. Ze werd uitgeroepen tot hoofdstad van het markgraafschap in 1356, ter vervanging van de naar het graafschap Vlaanderen overgehevelde stad Antwerpen.

In de eerste decennia van de 14de eeuw werd de Latijnse school opgericht, die voor een culturele impuls zorgde. In de daaropvolgende eeuw werden twee nieuwe kloosters gesticht: het Besloten Hof van de norbertinessen in 1410 en het Minderbroedersklooster in 1472. Tijdens deze bloeiperiode werden ook de gotische Sint-Waldetrudiskerk (14de-15de eeuw) en de lakenhal (15de eeuw) gebouwd.

De 16de eeuw was eveneens een periode van bloei, waaruit vele monumenten en verbouwingen voortkwamen. Er kwam een einde aan deze voorspoedige periode tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), waaronder Herentals als garnizoensstad veel te lijden had. In de 17de eeuw verloor de stad haar belangrijke economische rol en daalde de bevolking. Herentals vormde vanaf dan enkel nog een lokaal marktcentrum. Vanaf 1578 werd de stadsomwalling verkleind tot achter de Nete. De stadspoorten werden aangepast tot een systeem van vooruitspringende, vijfhoekige bastions en schansen in aarde. Met de komst van de industrialisatie in de 19de en de 20ste eeuw kende Herentals een economische heropleving. Als gevolg hiervan vond de ontwikkeling van de buurtspoorwegen plaats en werden het Kempisch Kanaal (1839-1856), dat in 1940 op het grondgebied van Herentals gedempt werd, en het Albertkanaal (1935-1939) aangelegd.⁸

⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Historische stadskern van Herentals [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033> (geraadpleegd op 1 juni 2026).

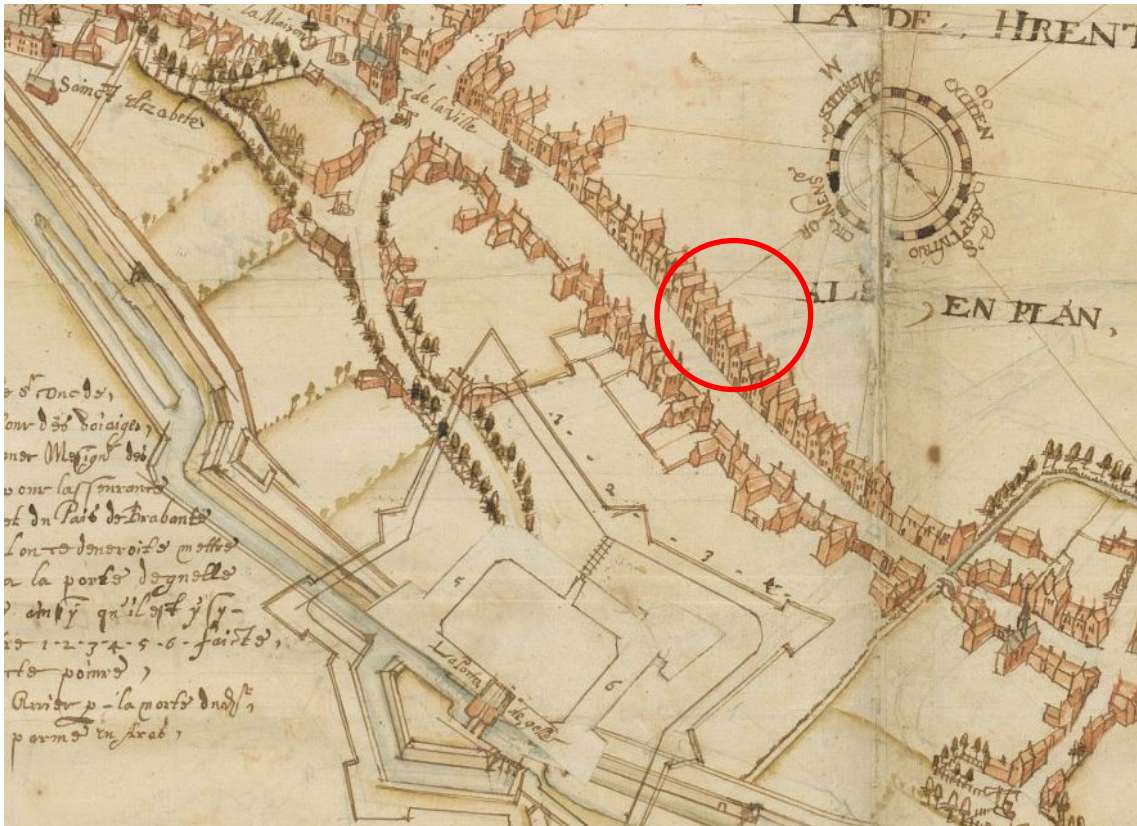

Figuur 18: Plan van Jacob van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

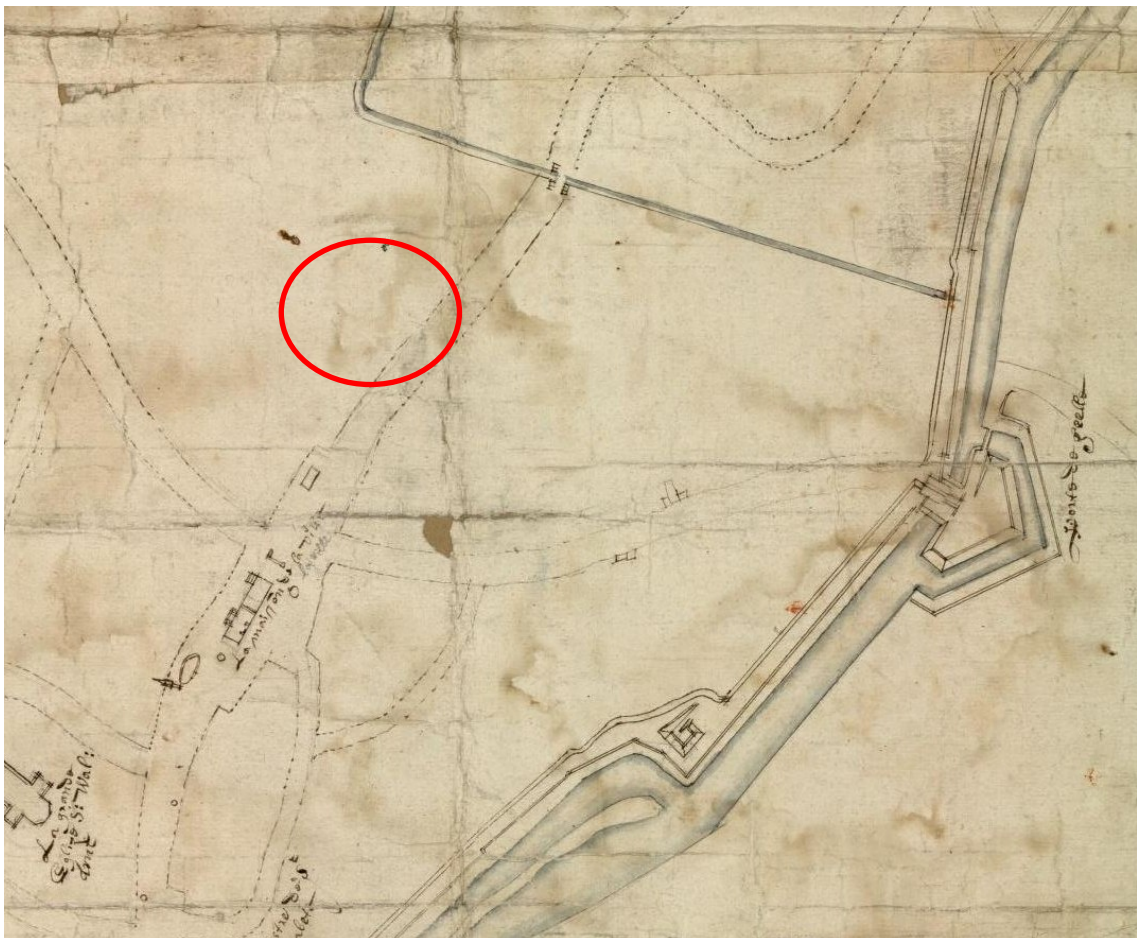
De oudste kaart waarop het onderzoeksgebied is weergegeven, is het plan van Jacob van Deventer uit 1550-1565 (Figuur 18). Deze kaart toont de stad voor de Tachtigjarige Oorlog. Het onderzoeksgebied ligt binnen de stadsomwalling en bevindt zich daarmee in de historische binnenstad. De kaart toont dat het terrein aan de westzijde is gelegen van de historische voorloper van de huidige straat Hofkwartier, die naar de Grote Markt ten zuiden loopt. Aan de straatzijde wordt bebouwing weergegeven, maar in hoeverre we er dan ook van uit kunnen gaan dat het onderzoeksgebied bebouwd was, is niet duidelijk. Ten noorden en ten oosten is een waterloop te zien.

De kaart van Pierre Le Poivre uit 1593 bevat fictieve elementen, zoals het ontwerp voor een fort rond de Koepoort, maar lijkt over het algemeen vrij betrouwbaar (Figuur 19). Aan de historische voorloper van de weg Hofkwartier zijn gebouwen aanwezig.

Het plan van Lepoine, dat wordt gedateerd omstreeks 1600, geeft een gelijkaardige situatie weer, maar is minder gedetailleerd (Figuur 20). Slechts enkele gebouwen binnen de stad worden weergegeven. Ze is dus niet bruikbaar om na te gaan of er bebouwing aanwezig was binnen het onderzoeksgebied.

Figuur 19: Kaart van Le Poivre met bij benadering de situering van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 20: Kaart van Lepoine met bij benadering de aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

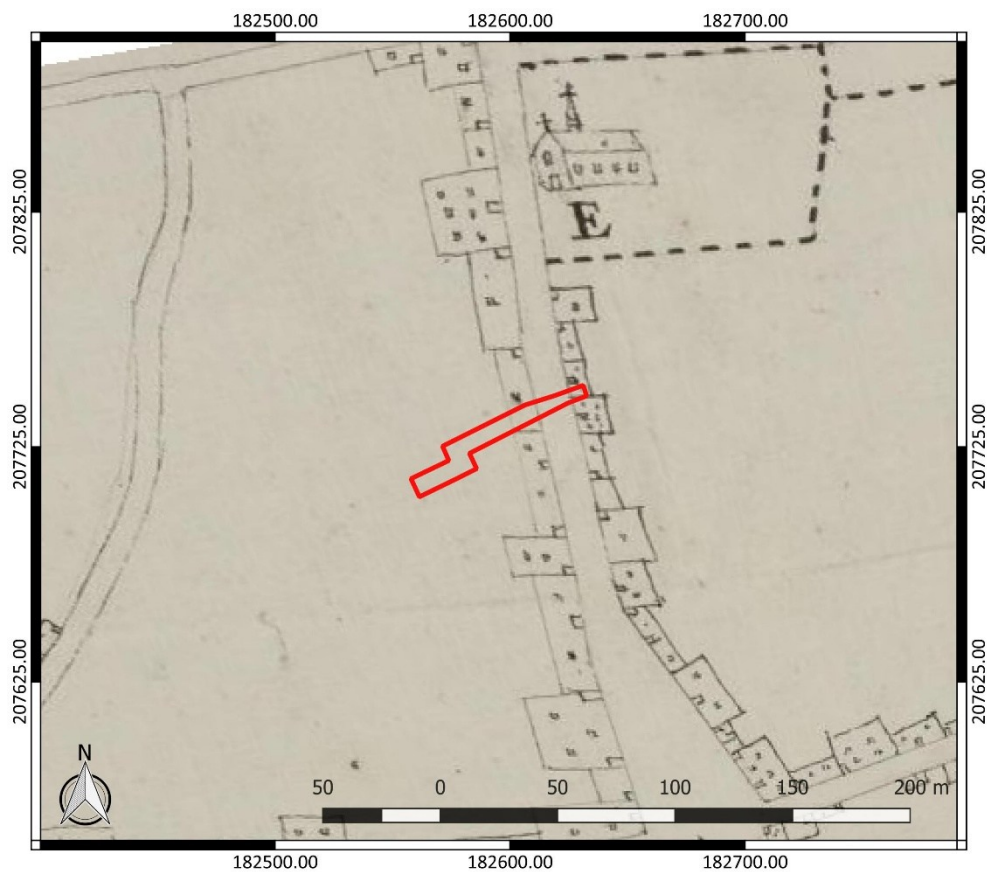
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het oosten van het onderzoeksgebied bebouwd is (Figuur 21). Het westen van het terrein wordt aangeduid als tuinzone. In het oosten zien we opnieuw dat het terrein grenst aan een historische weg en ten noorden zien we ook opnieuw een waterloop.

Figuur 21: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Het plan van landmeter Heylen uit 1786 geeft het stratenpatroon weer van het stadscentrum van Herentals. Ook de bebouwing binnen de stad is schetsmatig weergegeven. Op de kaart moet het onderzoeksgebied in werkelijkheid meer naar het westen toe gesitueerd worden. We zien dan opnieuw de aanduiding van bebouwing in het oosten van het terrein.

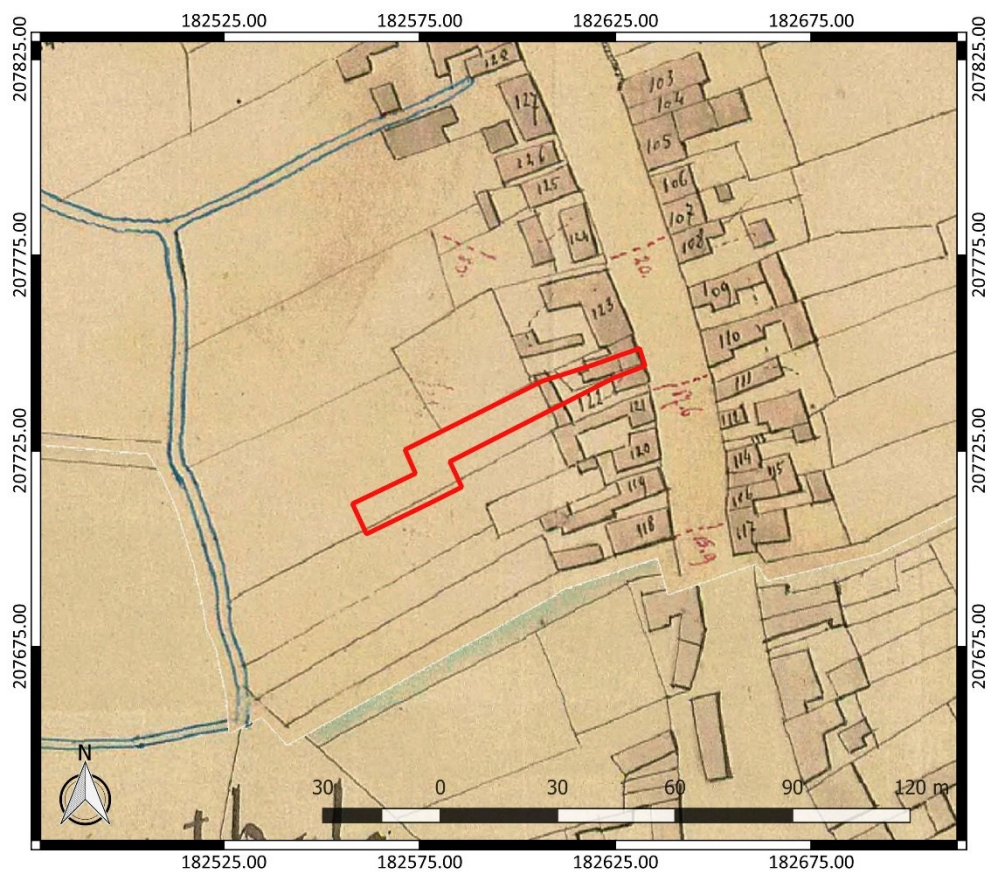
Op het primitief kadasterplan van 1830-1834 en op de Atlas der Buurtwegen (1841) zien we opnieuw bebouwing in het oosten van het terrein. Het gaat om een bouwvolume aan de straatzijde en een bouwvolume daarachter, mogelijk een achterhuis of een bijgebouw. Het grootste deel van het terrein is nog steeds onbebouwd en was vermoedelijk in gebruik als tuinzone.

Figuur 22: Plan van landmeter Heylen uit 1786 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

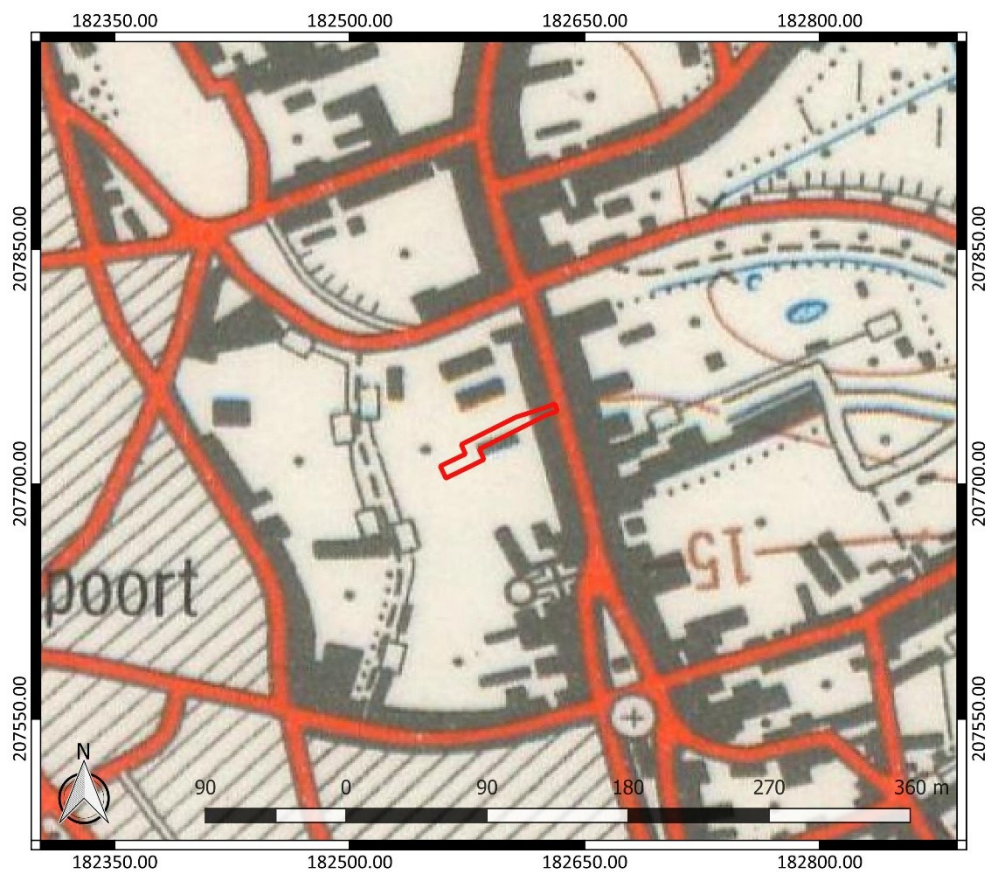
Figuur 23: Primitief kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://agatha.arch.be/>)

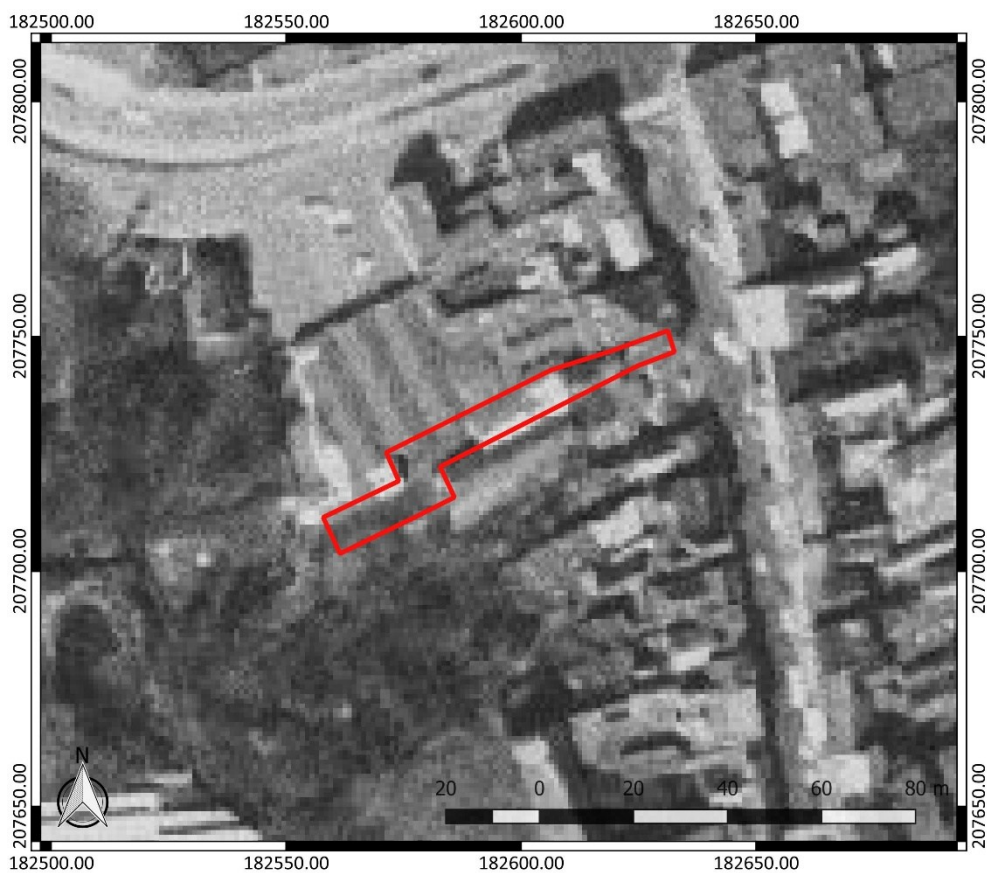
Figuur 24: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Topografische kaart uit 1929 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 26: Topografische kaart uit 1962-1965 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 27: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 28: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

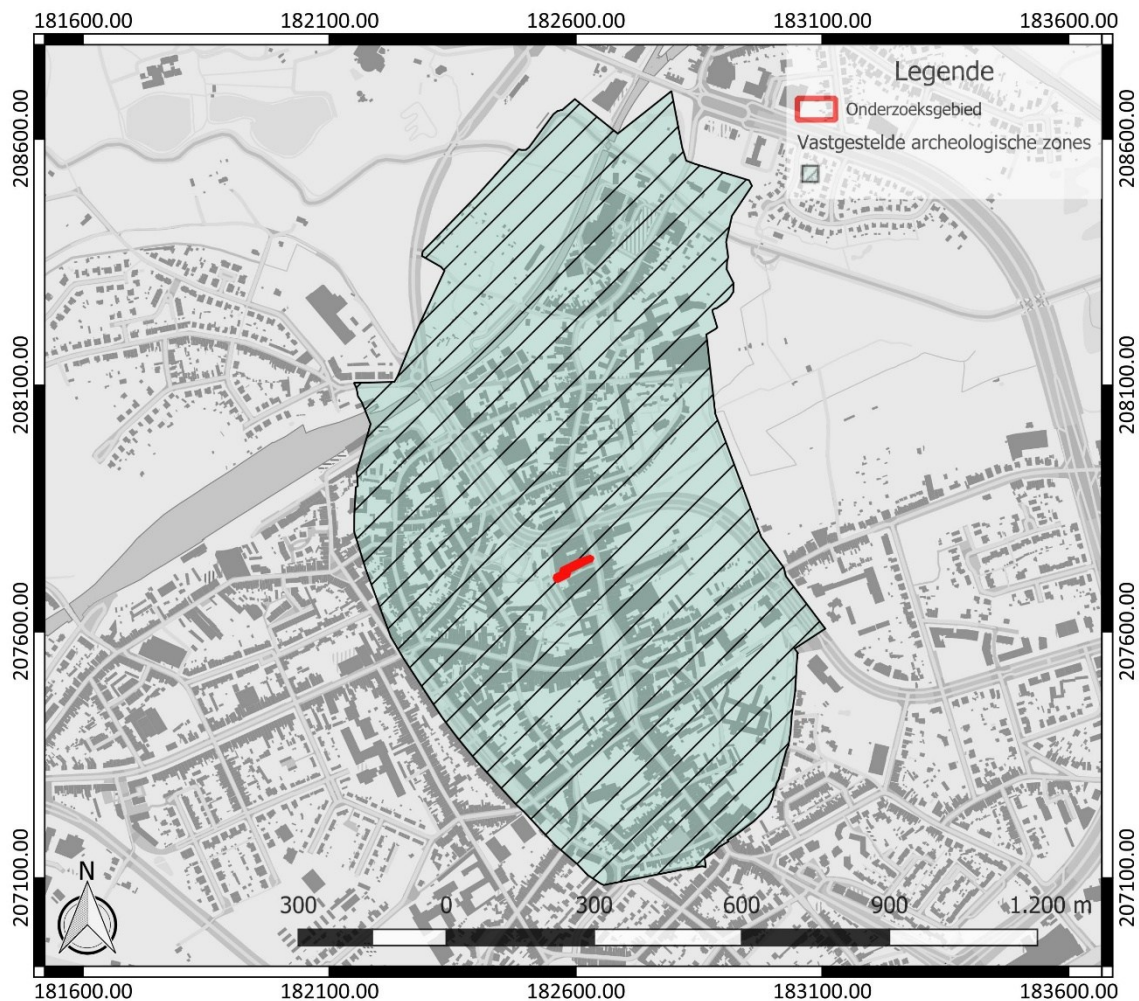
Een topografische kaart uit 1929 geeft helaas weinig informatie over de bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Ze toont ons wel dat het Kempisch Kanaal even ten noorden van het terrein aangelegd is.

Op een topografische kaart van 1962-1965 is te zien dat het Kempisch Kanaal terug gedempt is. In de plaats zijn nu de Belgiëlaan en de Augustijnenlaan aangelegd. Verder zien we dat binnen het onderzoeksgebied bebouwing aangegeven wordt aan de straatzijde.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 27) geeft aan dat de bebouwing binnen het onderzoeksgebied uitgebreid is. In het westen lijken nu magazijnen te zien. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 28) lijkt aan te geven dat de magazijnen verdwenen zijn en vervangen zijn door verhardingen of door een groot gebouw. Helaas is de resolutie van de foto onvoldoende goed om hier meer uitspraken over te kunnen doen. Het onderzoeksgebied lijkt nu zelf ook volledig bebouwd of verhard te zijn. Dit komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Zoals eerder vermeld, bevindt het onderzoeksgebied zich binnen de vastgestelde archeologische zone ‘Historische stadskern van Herentals’. Het bevindt zich daar vrij centraal binnen.

Figuur 29: Situering van het onderzoeksgebied binnen de vastgestelde archeologische zone, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt zeer veel locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 30). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Net ten noorden van het onderzoeksgebied zijn bij archeologisch onderzoek sporen gevonden die afgedekt zijn door een zwarte laag die middeleeuws en die post-middeleeuws materiaal bevatte (CAI ID 218704).⁹ Archeologienota ID 1086 ten westen adviseerde dat er geen terreinonderzoek nodig was in het kader van de geplande werken.¹⁰

⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Belgiëlaan I [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/218704> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

¹⁰ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/1086>

¹³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Augustijnenlaan 20 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/980775> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

Ten zuiden bevinden zich nog verschillende CAI-locaties. Een eerste locatie bevindt zich ten noordwesten van de Koppelandstraat (CAI ID 982683). Hier is bij een proefputtenonderzoek bebouwing vastgesteld, die te relateren is aan de bebouwing die te zien is op de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen. Hieronder bevonden zich ophogingslagen die gedateerd worden tussen de 13de en de 15de eeuw. Ook werden er verstoringen vastgesteld. Eén van de vastgestelde sporen betreft een vermoedelijk restant van beddenbouw met aardewerk uit de 15de eeuw.¹⁴

CAI ID 105696 is de aanduiding van een woonhuis, dat mogelijk opgericht werd in het begin van de 16de eeuw.¹⁵ Langs de Grote Markt zijn verder nog vondsten gedaan uit de late middeleeuwen (CAI ID 162422).¹⁶ Ter hoogte van CAI ID 113150 vinden we een lakenhal en belfort, die opgericht werden in de 15de eeuw en die na een brand van 1512 herbouwd werden in 1534. Uit de 12de tot 14de eeuw werden ook paalkuilen van marktkraampjes gevonden.¹⁷

Ten westen hiervan zijn funderingen, een tonput, een oven en grondsporen aangetroffen die gedateerd worden tussen de 13de en de 19de eeuw (CAI ID 100696).¹⁸ Er is ook sprake van een voormalige stadsbrouwerij, waarvan de oudste gekende vermelding teruggaat tot de 15de eeuw (CAI ID 105695)¹⁹ en een woonhuis dat eveneens teruggaat tot de 15de eeuw (CAI ID 105693).²⁰

Ten noorden van het onderzoeksgebied vinden we het begijnhof en de Sint-Catharinakerk (CAI ID 113139), die hier ingericht werden vanaf 1599.²¹ Archeologisch onderzoek dat hier plaatsvond toonde de aanwezigheid van resten uit de late middeleeuwen tot de nieuwste tijd aan (CAI ID 983352). Het gaat onder meer om resten van artisanale activiteiten.²²

Ten zuiden hiervan is CAI ID 113204 de aanduiding van het klooster van de Augustijnen en de infirmerie, die gesticht werd in 1613 of 1616.²³ Onderzoek ter hoogte van CAI ID 983014 bracht grafkamers aan het licht die te verbinden zijn aan het Augustijnenklooster.²⁴ In de buurt is ook sprake van een mogelijke oven en bakstenen muurresten die mogelijk in de 17de eeuw te dateren zijn (CAI ID 979552)²⁵ en een woonhuis waarvan de kern mogelijk teruggaat tot de 17de eeuw (CAI ID 105690).²⁶

¹⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Koppelandstraat 3-7 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/982683> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

¹⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Grote Markt 32 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105696> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

¹⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Grote Markt I [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/162422> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

¹⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Lakenhal [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/113150> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

¹⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Grote Markt - Zandstraat I [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100696> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

¹⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Het Schalieken [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105695> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: De Luypaert [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105693> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Begijnhof en Sint-Catharinakerk [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/113139> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²² Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Begijnhof - Burchtstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983352> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Augustijnenklooster [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/113204> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Fraikinstraat 2 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983014> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Herentals Fraikinstraat 8 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/979552> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: De Augustijn [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105690> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

Onderzoek ter hoogte van CAI ID 981325 bracht kuilen, verstoringen en een oude begraven ploeglaag aan het licht. De aangetroffen sporen worden in de nieuwste tijd gedateerd.²⁷ Verder naar het westen toe zijn bij onderzoek muurresten en een bakje gevonden (CAI ID 979555). Ze worden in de nieuwe tot de nieuwste tijd gedateerd. Enkele kuilen zijn middeleeuws, maar het terrein blijkt voor een groot deel verstoord.²⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Herentals. Historische kaarten tonen ons dat aan de straatzijde reeds lang bebouwing aanwezig is. De oorsprong van deze bebouwing kan al teruggaan tot de middeleeuwen. Ook de gekende archeologische waarden in de omgeving dateren uit de middeleeuwen, de nieuwe tijd en de nieuwste tijd.

Verder blijkt het terrein gunstige landschappelijke kenmerken te kennen. Het bevindt zich meer bepaald op de overgang van hoger gelegen gronden naar lager gelegen gronden, op de overgang van een drogere naar een nattere bodem en vlakbij waterlopen. Eerder onderzoek in de buurt geeft aan dat zelfs resten van een podzolbodem bewaard gebleven kunnen zijn onder verschillende antropogene archeologische niveaus. Dit betekent dat we ook de aanwezigheid van resten ouder dan de middeleeuwen op dit moment nog niet helemaal kunnen uitsluiten.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de sloop van de bestaande bebouwing en de oprichting van nieuwe bebouwing. De verstoringdiepte van de verschillende bodemingrepen varieert sterk. Ze ligt gemiddeld genomen tussen ca. 40 cm en 65 cm. Ter hoogte van de geplande funderingen loopt de verstoringdiepte op tot ca. 1,20 m en ter hoogte van de nieuwe nutspullen is dat plaatselijk tot maximaal ca. 2,80 m. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief mogelijk bedreigd wordt.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft aan dat het onderzoeksgebied mogelijk archeologisch potentieel kent. Op basis van de ligging van het terrein binnen de historische stadskern van Herentals en de vele reeds gekende archeologische waarden in de omgeving is sprake van een duidelijke verwachting naar het mogelijke voorkomen van relevante archeologische resten uit de middeleeuwen tot de nieuwe tijd. Historische kaarten tonen ons dat het terrein inderdaad al lange tijd bebouwing vertoont aan de straatzijde. De achterliggende zone bleef steeds in gebruik als tuinzones, tot in de 20ste eeuw.

²⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Fraikinstraat II [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/981325> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

²⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Herentals Nieuwstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/979555> (geraadpleegd op 2 juni 2026).

Eerder onderzoek in de buurt en ook de gunstige landschappelijke kenmerken van het terrein geven verder aan dat ook resten ouder dan de middeleeuwen op dit moment nog niet uitgesloten kunnen worden. De vaststelling van een podzolbodem net ten zuiden van het onderzoeksgebied geeft aan dat we zowel rekening moeten houden met het mogelijke voorkomen van sporensites als van artefactensites.

Een evaluatie van de impact van de geplande werken geeft aan dat ze een mogelijke bedreiging voor het nog aanwezige bodemarchief vormen. Gezien het mogelijke archeologische potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd of verhard is.

Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Goed bewaarde oudere natuurlijke aardkundige eenheden waarin een goed bewaarde steentijd artefactensite bewaard gebleven kan zijn, verwachten we echter pas op grotere diepte onder het maaiveld, onder mogelijk jongere relevante archeologische niveaus.

Verder verwachten we een complexe verticale stratigrafie aan te kunnen treffen. Ook ter hoogte van de tuinzone kan een complexe verticale stratigrafie aanwezig blijken. Daarom is het aangewezen om meteen over te gaan tot een proefputtenonderzoek. Dit laat zowel toe inzicht te krijgen in de aanwezige stratigrafie en biedt ook inzicht in de bodemopbouw ter hoogte van het perceel in functie van de inschatting van het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites.

Bij het aantreffen van natuurlijke aardkundige eenheden waarin een goed bewaarde steentijd artefactensite kan voorkomen, dienen deze lagen onderzocht te worden aan de hand proefputten in functie van steentijd artefactensites.

3 Samenvatting

Naar aanleiding van plannen voor de sloop van de bestaande bebouwing en de oprichting van nieuwe bebouwing diende een archeologienota opgesteld te worden. Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft aan dat er voor het onderzoeksgebied sprake is van een zekere archeologische verwachting.

De ligging van het terrein binnen de historische stadskern van Herentals, de reeds gekende archeologische waarden in de omgeving en de geraadpleegde historische kaarten die de aanwezigheid van historische bebouwing aan de straatzijde tonen, geven aan dat binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische resten uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd kunnen voorkomen.

Ook stellen we vast dat het terrein gekenmerkt wordt door een gunstige landschappelijke ligging. Bij archeologisch onderzoek in de buurt werden zelfs resten van een podzolbodem aangetroffen. Dit maakt dat we momenteel ook nog rekening moeten houden met de mogelijke aanwezigheid van oudere relevante archeologische resten dan de middeleeuwen.

De geplande werken blijken mogelijk een negatieve impact op het nog aanwezige bodemarchief te kennen. Gezien het mogelijke archeologische potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Deville, T./S. Houbrechts, 2021: *Hofkwartier 18 te Herentals, Gemeente Herentals. Nota. Verslag van de resultaten, een landschappelijk booronderzoek en proefsleuven binnen een uitgesteld traject*, Hasselt (Condor-rapporten 676).

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier, Leuven*.

Van der Veken, B./J. Huizer/A.A.J. Griffioen, 2017: *Hofkwartier 4, gemeente Herentals. Een nota van een archeologische prospectie middels proefsleuven*, Brugge (VEC Nota 217).

4.2 Websites

Agatha (2026)
<https://agatha.arch.be/>

Cartesius (2026)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2026)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2026)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2026)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2026)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2026)
<https://www.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans-archeologie>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

